DOI 10.36074/20.03.2020.09

САМОПЛАГІАТ: ГОЛОВНІ ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Юрко Надія Анатоліївна
ORCID ID: 0000-0001-7077-2442
старший викладач кафедри української та іноземних мов
Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, Україна

Стифанишин Ірина Миколаївна
ORCID ID: 0000-0001-5295-8964
старший викладач кафедри української та іноземних мов
Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, Україна

Проценко Уляна Миколаївна
ORCID ID: 0000-0001-8215-9741
канд. пед. наук, доцент кафедри української та іноземних мов
Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, Україна

Невід'ємною складовою якості вищої освіти в усьому світі є академічна доброчесність. В українській системі освіти, на жаль, ще немає остаточно сформованого системного уявлення про поняття академічної культури, що базується на принципах чесності, довіри та взаємоповаги усіх учасників академічного процесу. Зважаючи на пильну увагу світової наукової спільноти до академічної недоброчесності [1; 2; 3; 4], та з огляду на актуальність проблеми привласнення авторства в сучасному освітньо-науковому просторі, метою нашої розвідки є розглянути головні причини та особливості явища самоплагіату, як одного із найбільш дискусійних видів порушення академічної доброчесності.

Опираючись на твердження про неможливість вкрасти щось у самого себе, багато фахівців вважають, що самоплагіату не існує або він не є порушенням академічної етики. Підгрунтям для такої точки зору щодо самоплагіату є також ідея про те, що різні науки мають різне бачення природи наукового знання. Зокрема, на думку Сюзан Робінсон, «знання у природничих, точних науках має накопичувальну структуру, тому дублювання публікацій у точних науках є зайвим і не дає користі; тоді як у гуманітарних, суспільних дисциплінах публікація попередніх ідей у новому контексті додає до дискурсу, тому може бути цілком прийнятною» [2].

Однак, беручи до уваги визначення плагіату тексту як «копіювання частини тексту з іншого джерела, не посилаючись належним чином на його автора» [3], проблему самоплагіату можна розглядати як введення читача в оману щодо того, що він читає новий, оригінальний текст. Проблема актуальна через те, що окремі автори декілька разів публікують ті самі наукові результати, подаючи їх як нові.

Головними причинами використання самоплагіату учасниками академічного процесу можуть слугувати наступні чинники [4]:

– неусвідомлення повторності публікації власного тексту або його частини;

– можливість студентам здати ту саму роботу з двох різних предметів;
– прагнення поширити власні ідеї у різних аудиторіях;
– брак часу/сил/ресурсів/ідей підготувати новий матеріал
– втрачений зручний доступ читачів до попередньої публікації;
– попередня публікація у непопулярному журналі;
– прагнення збільшити кількість та рейтинг власних публікацій.

Слід усвідомлювати, що у випадках самоплагіату йдеться не про привласнення чужих результатів, а про некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових результатів. Це зумовлює специфіку ідентифікації випадків самоплагіату та академічної відповідальності за таке порушення. Виокремлення самоплагіату як виду порушень академічної доброчесності грунтується на таких основних причинах:

– підривання довіри суспільства до науки у цілому, а також до наукових результатів окремих осіб та інституцій;

– отримання необґрунтованих переваг за фактично невиконану роботу, приміром отримання додаткового фінансування на проведення досліджень, які насправді не виконувалися, чи підвищення наукометричних показників автора;

– порушення авторських та суміжних прав інших фізичних і юридичних осіб, зокрема, видавців та співавторів.

Недосконаліть чинного законодавства є істотною проблемою для ідентифікації самоплагіату. Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», самоплагіат – це «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів» [5]. Проте, при аналізі наукових праць на предмет наявності самоплагіату варто виходити з норми Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (стаття 1, пункт 22), згідно якої науковий результат — це «нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень» [6], а не з наступних формулювань стосовно форм існування наукового результату.

Типовими прикладами самоплагіату є:

– дуплікація публікацій – публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;

– дублювання наукових результатів – публікація одних і тих самих наукових результатів, в різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікуються вперше;

– подання у звітах з виконання наукових проектів результатів, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проекту;

– агрегування чи доповнення даних – суміщення старих і нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації;

– дезагрегування даних – публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію;

– повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

До самоплагіату не належать перевидання монографій, підручників, навчальних посібників, інших творів, що містять результати наукової, освітньої або творчої діяльності, в яких наведено інформацію про перевидання та/або

посилання на перше видання. Також самоплагіатом не є обмежене використання в нових монографіях, підручниках, навчальних посібниках фрагментів раніше опублікованих робіт автора, якщо у новій роботі наведено відповідну інформацію, а обсяг дублювання узгоджений з видавцем та замовниками.

Застосування автоматичних засобів перевірки наявності академічного плагіату може у недалекому майбутньому істотно обмежити практики використання самоплагіату, оскільки він не буде сприяти досягненню однієї із своїх головних цілей. Замість прискорення виходу публікації він буде призводити до її відхилення, або принаймні затримки через необхідність надання додаткових пояснень і доопрацювання.

Підсумовуючи, слід зазначити, що у багатьох випадках самоплагіат не розцінюється як серйозне порушення академічних норм. Однак, інформування читача про те, що він читає повторний текст певного автора є, перш за все, дотриманням норм академічної етики. Відтак, цитування власного попереднього тексту так само, як будь-якого іншого джерела є оптимальною практикою для усіх учасників академічного процесу.

Список використаних джерел:

1. Юрко, Н., Стифанишин, І., & Проценко, У. (2020). Академічний плагіат: основні різновиди та дискусійні аспекти. *ΛΌГОΣ. ОНЛАЙН*, (7). https://doi.org/10.36074/2663-4139.07.03.
2. Robinson, Susan R. (2014). Self-plagiarism and unfortunate publication: an essay on academic values. *Studies in Higher Education*, (39:2), 265-277. http://dx.doi.org/10.1080/03075079.2012.655721.
3. Avoiding Plagiarism, Self-plagiarism, and Other Questionable Writing Practices: A Guide to Ethical Writing. *U.S. Department of Health and Human Service: Office of Research Integrity*. Retrieved 15.03.2020 from: https://ori.hhs.gov/avoiding-plagiarism-self-plagiarism-and-other-questionable-writing-practices-guide-ethical-writing.
4. Академічна доброчесність і плагіат: 03. Чи існує самоплагіат? *Тренінг-курс Євгена Ніколаєва.* Вилучено 15.03.2020 з: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/self-plagiarism.pdf.
5. *Про Освіту* (Закон України). № 2145-VIII. (2019). Вилучено 15.03.2020 з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
6. *Про наукову і науково-технічну діяльність* (Закон України). № 848-VIII. (2019). Вилучено 15.03.2020 з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19.